

PULA IMVULA

GROWING FOOD • PEOPLE • PROSPERITY

KORANTA YA GRAIN SA YA BAHLAHISI BA NTSENG BA HOLA



Ezekiel Lentswetshipi, molemi wa AbInBev ya tswang Leboya Bophirimela, o sebetsa ka thata ho lema masimo a hae.

Ho phethola mobu ka tshwanelo ho ka thusa ho FOKOTSA DITSHENYEHELO

HO PHETHOLA MOBU E NTSE E LE O MONG WA MEKGWA YA BOHLOKWA YA THIBELO YA DITSHENYEHELO BAKENG SA THEMO YA DJALO, ATHE DEZELE E NTSE E LE E NNGWE YA DINTHO TSE BAKANG DITSHENYEHELO TSE NGATA. HA TSENA DI KOPANYWA, DITSHENYEHELO TSA DEZELE, TOKISO YA TEREKERE LE PABALLO DI JA BONGATA BA 20% YA DITSHENYEHELO TSOHLE TSE KA ABELWANG TLHAHISO YA DIJOTHOLLO. HONA HO ETS A HORE HO BE MOLEMO HO HLAHLOBISA MESEBESI YA HO PHETHOLA MOBU.

Theibole ya 1 e bontsha tshebediso ya dezele e amanang le tshebetso tse fapaneng tsa ho phetholwa ha mobu. Dintlha di etsa hore motho a makale hore tshebediso ya dezele e ka fokotswa na. Tsela e le nngwe feela eo sena se ka etswang ka yona ke ho etsa bonneta ba hore ho phetholwa ha mobu ho etswa ka nepo le hore ho fumanwa le ho baballwa botebo bo nepahetseng ba tshebetso e le hona ho rarolla bothata bona.

HOBANENG HA MOBU O PHETHOLELWA?

- Mobu o phetholelwa ho fedisa lehola, disenyi le malwetse, ho tswaka masalla a dijalo le dikhemikhale le ho etsa podiswa e tshwanelehang bakeng sa ho hlaha ha peo le ho hola ha yona.
- Ho phetholelwa ha mobu ho ka eketsa ho monyela ha metsi mobung.
- Ho theha sebopheho se kgahlehang sa mobu o ka hodimo bakeng sa ho hlaha le ho hola ha metso, ho foka ha moya le ho theha sebopheho sa nakwana sa ho thiba kgoholeho ya moya.
- Nakong ya ho kenella ho tebileng ha metso, hona ho theha sebopheho se kgahlehang sa mobubakeng sa ho kenella ka botebo ha metso jwaloka ho arola mobu o teteaneng.
- Mobu o bile o phetholelwa bakeng sa ho thibela kgoholeho ya mobu ka lebaka la moya.

PELE MOBU O PHETHOLELWA

Ke taba e nang le kelello e utlwahalang ho etsa qeto ya hore o lokela ho phetholela mobu jwang le ho ipihela mekolokotwane ya ketso ka nngwe esale pele. O mong wa merero ya sehlooho ya ho phetholela mobu ke

Ho phethola mobu...

1

Tshebediso ya dezele bakeng sa mekgwa e fapaneng ya ho phethola mobu.

Ketso	Dezele e sebedisitsweng (ℓ/ha) ho ya ka ketso	Tshebetso ho sa phetholwe mobu	Ho lema ho fokoditsweng ka ho sebedisa temo ka tjhesele	Ho lema ho fokoditsweng ka ho tebisa habedi	Mokgwa wa tshebetso ya ho lema
Tjhesele kapa diske e tebileng	23,93	0	1	1	0
Tjhesele	12,77	0	1	0	0
Diske	17,50	0	0	1	2
Lema	20,50	0	0	0	1
Jala o be o nosetse o fatase	13,25	1 (25,15)	1	1	1
Ho kupetsa ka hodimo	7,30	1	1	1	1
Phediso ya lehola	4,98	1	0	0	0
Phediso ya disenyi	4,98	1	1	1	1
Dezele yohle e sebedisitsweng		42,41	62,23	66,96	81,03

Mohlodi: ARC's 2010 Maize Information Guide

ho tlosa dikgato tse kopaneng tsa mobu esita le hona ho bula le ho arola mobu. E le ho etsa hona ka tshwanelo, ho molemo ho nnetefatsa hore efela ho na le mehato eo ya pokello ya mobu o kopaneng mme haeba ho le jwalo, mobu oo o tebile hakae. Hona ho tla tataisa le ho tiisa hore ho sebetswe ka botebo bo bokae.

Sesebediswa sa penetrometer ke sesebediswa sa bohlokwa ka ho fetisa bakeng sa ho lekanya ho teteana hoo ha mobu le ho etsa qeto ya hore ho sebetswe ka botebo bo bokae, empa mokoti wa dikgato tsa mobu le ona o ka hlahljwa ho tiisa botenya le botebo ba ho teteana hoo. Leha ho le jwalo, ho boima ho fela o lekanya ka nepo ho a fihla botebong b tebileng haholo mme ka hona ho sebetsa ka botebo bo nepahetseng ka tshwanelo. Ho sebetsa ka botebo bo boholo ha sesebediswa ho baka tshebediso ya petrolo e ngata ka ho fetisa. Ka tsela e jwalo ho a utlwahala hore o sebetsa feela ho ya ka botebo bo hlokehang bo tshwanetseng. Molao o moholo ke wa hore ho phahama kapa ho se tebe ha letsopa, ho etsa hore motho a sebetswe ka botebo bo bokaalo esita le hona ho fetola mona.

Ho ngatafala ha lehola le boholo ba lona ho tla hle ho bontshe le ho baka mokgwa wa ho phetholela mobu. Lehola le lenyenane le tla ba bobele ho ka pona le itjhwella habonolo. Haeba lehola le hodile haholo mme o batla ho sebedisa sesebediswa se phetholelang, etsa bonneta ba hore mahare a tshwanelehang a sebediswa le hore a kgabelo le ho bolaya lehola leo. Haeba lehola le lokela ho fediswa le bolawo, diske e kgaolang mane masimong kapa ona mohoma o tla sebetsa betere le hoja tsena tsohle di qosa ditshenyehelo tse ngata haholwanyane. Ho hlomphla nako ke ntho tsohle. Haeba lehola le hola haholo ho feta tekano, ho tla baka ditshenyehelo tse ngata ho le fedisa.

Ho laola ditshenyehelo tsa ho phetholela mobu, mongobo wa mobu o ka hodimo ke ntho ya bohlokwa haholo. Ketso e ekreditsweng e tla hlokehang ho tjhwatlisa mobu o dikgolokwe. Ho sebetsana le mobu o omeletseng haholo ho tla baka tshenyo ho terekere le sesebediswa sefe kapa sefe. Hae ka lehlakore le leng mobu o le mongobo haholo, hona ho tla baka mathata. Haeba bahlahisi ba rata ho sebetsana le mobu o mongobo haholo, sesebediswa ha se na ho arola mobu jwalokaha ho lebeletswe mme hona ho tla baka dikarolwana tsa mobu mo mobu o sa kang wa hlabolwa hantle ka tshwanelo.

Mobu o loketseng temo o ka tsejwa ka ho lema kapa ho phethola mobu ka kgarafu. Haeba mobu o phetholela habonolo, ho na le menyeta e

lokileng ya hore tshimo e ka lengwa ya phetholela. Karolo e ka hodimo ha e le thata e le tenya ho feta 10 cm e fihlile kgatong e phahameng mme ka hona ho lokela ho emiswe ka temo ho fihlala kamora letsatsi leo pula e neleng ka lona.

Mobu o tletseng lehlabathe o ka lengwa habonolo le kapele kamora pula ho feta mobu o letsopa. Hangata o ka sebetswa matsatsi a mabedi kamora hore pula e ne ka matla empa mobu o letsopa o batla o eme matsatsi a mararo. Nako ya ho sebetsana le ho emela mobu o letsopa e kgutshwanyane



E le ho hlahljwa ho lokela ho tshimo e ka lengwa ya phetholela. Karolo e ka hodimo ha e le thata e le tenya ho feta 10 cm e fihlile kgatong e phahameng mme ka hona ho lokela ho emiswe ka temo ho fihlala kamora letsatsi leo pula e neleng ka lona.

haholo hobane o dula o le mongobo haholo ka nako e telele mme ebe o tla omella kapele. Ho boloka nako ke ntho ya bohlokwa e akaretsang tsohle.

HO PHETHOLWA HA MOBU

Nakong ya ho phetholela mobu, botebo ba ho sebedisa sesebediswa bo lokela ho hlahljwa kgafetsa ho etsa bonneta ba hore sesebediswa se sebetsa ho ya ka botebo bo lebeletsweng. Nakong ya ho lema, se ka hlahljwa habobebe lengopeng le tebileng haholo. Ka ho lema ka tjhesel, botebo ba ho sebetsa hangata bo nkelwa hodimo haholo mme bo lokela ho hlokomelwa le ho lekanya ka thupa e methang.

Botebo ba tshebediso ya *ripper* bo lokela ho lekanya lengopeng le entsweng ke *tines and shear* tsa sesebediswa. Hopola hore esale pele o bataletse mobu ka bottalo boemong ba ho lekanya, tsamaya hodima ona hanyenyane ebe o tla o lekanya ho ya ka mobu o sa batalatswang. Ka ho phetholelwa, mobu o a phahama mme o tehha monahano oo eseng wa nnate. Hape hlahloba bohlwahlwa ba sesebediswa ka ho metha ho tiya kapa ho kopana ha mobu pakeng tsa *tines*.

Ho etsahala hangata hore disebediswa tsa *tine* di hulela mangope ka hara mobu mme ha di fedise sebopheho sohle. Hona ho etsahala hobane *tines* di arohantswe haholo ka bobatsi kapa mohlomong mobu o mongobo haholo. Molao o moholo o ka sebediswang ke ho arola *tines* bophara ba 70% ba botebo bo lebeletsweng ba tshebetso. Hona ho eketsa bohlwahlwa ba tshebetso.

Hlahloba diabo tsa ho fela le ho tsofala. *Ripper* le mohoma wa tjhesel di a tsofala mme ebe di ba kgutshwanyane ha nako e ntse e feta. Hona ho baka hore sesebediswa ho sebetsa eseng ka ho teba ho hokaalo ka nako e itseng hobane hangata lebidi la taolo ya botebo le sebediswa ho disebediswa tsa *tine*.

Tshebetsong ya ho phetholela mobu, ha ho se na masalla a dijalo ka hodimo, hona ho ka baka mobu hore o dule o tile ka nako tsohle tsa sehla sa selemo sa temo. Ho tiya hoo ho ka lebisa hore ho be le tsamaiso e fokolang ya metsi le ho kena mobung ha ona mme ebe qetellong ho ba le kgo-holeho ya metsi. Metsi a phallang a solla hohle a a senyeha bakeng sa tlhahiso ya dimela le kotulo ya dijalo le yona e tsamaya butle e a fokola. Ho nose-tsa ho se tebang ho sebetsa hantle ka ho nolofatsa bokahodimo boo bo thata ba mobu.

Tsela e lokileng ya ho laola ditshenyehelo ke ho sebedisa tshebetso ya taolo ya sephethethe. Hona ho kenyelletsa ditererekere tse tsamayang motjheng o le mong ka nako yohle ya selemo sa tlhahiso. Ho kopana le ho tiya ha mobu ho a theoha mme tshebediso ya petrolo bakeng sa ditererekere e a theoha e a fokotseha.

Ho na le dintilha tse ngata tse lokelang ho hlokomelwa. Ka lebaka leo, ho molemo ho ikopanya le setsebi mabapi le sena. ■

PIETMAN BOTHA,
MOTHUSI YA IKEME-
TSENG WA TEMO



LENTSWE LA...

Jurie Mentz

HO PHAHAMA HA DITHEKO TSA PETROLO MATSATsing ana esita le keketseho ka kakaretsos ya bongata ba ditshenyehelo tsa lekeno ke taba e tshwenyang maikutlo a balemi ba rona haholo. Balemi ba lokela ho amohela ditshenyehelo tse na le hoja ba sa tsebe hore ba tla fumana bokae bakeng sa dihlahiswa tsa bona dikgwedding tse tsheletseng kapa tse robedi tse tllang. Ditshenyehelo tse na tse ntseng di phahama, di bakesla balemi kgatello ya maikutlo.

Haeba motho a ka phola maikutlong, maemong ana a kgatello ya maikutlo, o tsejwa ka hore o 'setletse'. Sebapadi se seng sa ditshwantsho sa Amerika, e leng Goldie Hawn, o ne a re bokgoni ba motho ba ho dula a phodile maikutlong, mme a tsepamisitse maikutlo le hoja a le maemong ana a kgatello ya maikutlo, ke ntho ya bohlokwa haholo bakeng sa ho etsa diqeto tse molemo.

Temothuo e atlehileng ke phediso ya kgonahalo ya dikotsi. Molemi kamehla o lokela ho nahana ka bothata bo ka hlahang eseng a qalelle ho rarolla bothata ha bo se bo hlahile. Haeba a qalella ho rarolla bothata ha bo se bo hlahile, o tla dula kamehla a poqana le mathata.

Ho ya ka maikutlo a ka, ho molemo ho bokella le ho jala dijalo tse hlahisang tjhelete masimong a hao a atlehileng haholo ka ho fetisisa ka dinako tse papafapaneng; esita le ho jala makgulong bakeng sa mehlape ya diphoofolo tsa hao, masimong a hao a sa atleheng hakaalo. Molemi o lokela ho ntshetsa pele ka katileho e kgolo seo a nang le sona. Ka mantswe a mang, o lokela ho atlehisa haholo polasi ya hae le mesebetsi ya hae. Ho na le ho jala tsohle, tsepamisa maikutlo bakeng sa ho fihlella kotulo e atlehileng kapa e betere.

Dintilha tse nne tseo e leng tsa bohlokwa haholo tse bakang kotulo e atlehileng ya dijalo ke mobu o nang le menontsha, tlaemete, phumaneho ya metsi, le malwetse. E le ho hlola diphephetso tse na, re lokela ho nahana ka botebo le ka thata mabapi le moraloo wa rona wa tlhahiso le kamoo re ka ntlatfatsang moraloo ona ka teng. Moraloo ohle wa polasi o lokela hore o be motle o be hlwahlwa.

Re lokela ho nahana ka bobatsi e le ka nnate. Re le balemi, re lokela ho ba le tlhahiso e ngata ho tswa ho bonyenyane boo re nang le bona, haeba re rata ho pholoha le ho atleha bophelong. Mokgwa o mong oo e leng o tshephalang wa ho ntlatfatsa masimo ao re nang le ona ke ho hlokomela ho nka disampole tsa mobu kgafetsa, ho sebedisa kalaka moo ho tshwanelehang esita le ho fedisa bodila bo bongata le dikgaello tse ding. Tselo e nngwe e tla ba ya ho fetofetola dijalo jwalokaha ho bonahets e le mokgwa o betere ho feta ho jala dijalo di le ding kamehla lenaneong la tlwaelo kapa la ho se phetholela mobu kapa lekote. Ke taba e tlwaelilehileng e tsebahalang hore ha poone e jalwa kamora dinawa tsa soya, e tla baka keketseho ya tlhahiso ka tone e le 1 ho ya ka hektara ka nngwe. ■

THEHA MORALO WA MMARAKA

BAKENG sa polasi ya hao

HO THEHA MMARAKA HO AKARETSA TSE NGATA HO FETA DITHEKISO FEELA. E BILE E KENYELETSA DIPHETHO TSA TJHELETE, HO TSEBA KA KGONAHALO YA DIKOTSI, HO BATLISISA MEKGWA E FAPANENG YA DITHEKO LE THOMELO ESITA LE MENEYTLA YA HO THEHA MMARAKA.

Atikele ena ke e latelang atikele eo sehlaho sa yona e neng e le *A producer's marketing plan*, e ileng ya phatlalatswa ka Motsheanong 2022, e tadinama le maano a motheo a moraloo wa mmarakaa. Sepheo sa atikele ena ke ho thusa molemi ho ntshetsa pele moraloo wa mmarakaa.

SEPHETHO SA MORALO WA MMARAKA

Moraloo wa mmarakaa haholoholo ke hore molemi a kenyelsetse ditshenye-helo tsa tlhahiso le ho hlokomela kuno e ka fumanwang ka letsete. Kgato ya pele ke ho etsa qeto ka disebediswa tse tla lokela kgwebo ka tsela e lokileng ka ho fetisia. Molemi o lokela ho kgetha disebediswa le mekgwa e tla ba sebeletsa hantle ka ho fetisia ka ho latela diphetho tsa tjhelete le dithlako tsa phallo ya tshebediso ya tjhelete. Kgato e latelang ke ho fumana bongata ba ditone tse lokelang ho rekiswa ha sehlahiswa sa thekiso se rekiswa ka theko e lebeletsweng. Ka nako le nako ha molemi a emela ho fumana theko e phahameng, ho ntse ho na le monyetla wa ho fumana theko ya boemo bo tlase le yona.

Kgato ya boholokwa ka ho fetisia ke ho hlahlobia kgafetsa moraloo wa mmarakaa ha metheo ya boholokwa e ntse e fetoha. Ka lebaka la phetoho e potlakileng ya maemo a mmarakaa, ha molemi a sa fetole moraloo wa mmarakaa ka nepo, hona ho ka baka hore maemo a ho ba lehala kapa hona ho ikgalala haholo e leng ho ka etsa hore ho etswe diqeto tse sa tshwanelehang tse nkilweng ka maikutlo. Tse ding tsa dintlhla tse kgolo tse bakang sekgaahlha sa ditheko ke boemo ba lehodimo, bo ka lebisang ho diphetho tse kgolo tsa dijalo tse lebeletsweng ke molemi kapa ha maemo a bona a ditjhelete a fetoha haholo.

Karolo e thata mabapi le moraloo wa mmarakaa ke ho tsitlallela ho yona ha theko e le boemong bo lebeletsweng. Ka ntle le boikeletso, balemi ba

Sena ke seabo sa ho qetela sa Ikageng Maluleke ya ileng KwaZulu-Natala moo ha jwale a sebeletsang *SA Cane Growers Association* e le molaodi wa sebaka. Christiaan Vercueil, eo e leng setsebi sa kgwebo sa maithutwane mona Grain SA, o tla tlatsa sekgeo sa mosebetsi wa Ikageng ka hara sehlapha sa *Pula Imvula*.

- MOHLWAI WA DIPHOSO



ka iphumana ba ngokilwe ke dithekiso tse phahameng nakong ya bokamoso mme qetellong ba rekise sehlahiswa sa thekiso ka tlase ho theko e lebeletsweng ha dintho di sa tsamaye kamoo ho lebeletsweng ka teng.

Leka ho qoba tse latelang:

- **Ho ba le tshepo e fetang tekano mabapi le ditekanyetso tsa pele tsa ditheko.** Ditekanyo tsa pele ha di lokele ho tsejwa e le dintlhla tsa nnete, empa e le dikgopolotaba tsa dintlhla tse fumanwang ka nako eo. Ha dintlhla tse amehang ho dikgopolotaba tsena di fetoha, ditekanyetso tsa pele tsa ditheko le tsona di tla fetoha.
- **Ho leka ho rekisa dihlahiswa tsa thekiso ka theko e phahameng.** Balemi ba lalehelwa ke menyetla ya ditheko ka ho leka ho rekisa ka theko e phahameng ka ho fetisia. Sephetho se betere ke ho leka le ho rekisa dijothollo ka theko ya mokgahlelo wa karolo ya boraro e phahameng ya dithekiso tsa selemo.
- **Ho se kenyelsetse ka phoso ditshenye-helo ha ho balwa ditheko tsa polasing.** Balemi ba lokela ho hlokomela ditshenye-helo tsohle tse ka hulwang ho ya ka mokgwa ona wa tshebetso. Ba bile ba lokela ho balella palo yohle ya ditshenye-helo haeba ba etsa qeto ya ho boloka dijalo tsa bona.
- **Ho etsa diqeto tsohle kapa ho se etse letho ka diqeto tsa mebaraka.** Ho ba le tshepo e fetang tekano ho ka baka hore ho se be le letho la dijalo tse lebeletsweng le rekiswang. Balemi ba lokela ho eketsa diqeto tsa bona tsa mebaraka ka nako tsohle tsa sehla sa tlhahiso ka ho hlokomela maemo a ditheko le dintlhla tsa boholokwa tsa motheo.
- **Ho nkuwa ke maikutlo haholo ho feta tekano.** Balemi ba lokela ho dula ba imametse ba sebedisa kelello ka ho fana ka mabaka, ho sa natswe lehlakore leo ditheko di lebileng ho lona.
- **Ho dumella mofuta wa botho ba motho ho laola diqeto.** Balemi ba nang le tshepo ya katleho bophelong ba bona, ba na le hona ho ba le moyo wa tshepo hore ditheko di tla phahaha, athe balemi ba lalehetsweng ke tshepo ba naha hore ditheko di ta nne di theohele tlase. Balemi ba lokela ho hlokomela mafuta ya botho ba bona mme ba leke ho qoba seo ha ba etsa diqeto.
- **Dikamano.** Ho molemo hore balemi ba tsebise batho ba bapatsang mmarakeng esita le ba lelapa ka meralo ya mmarakaa wa bona e le ho fedisa ho se utlwane le dingangisano. Ho ba le dipuisano kapa dikamano ho ka thusa hape hore balemi ba be le boikarabelo ha maemo a lebeletsweng a ditheko a se a fihleletswe, e leng ho ka thibelang diqeto tsa mmarakaa ho fetoha ho ba diqeto tse theilweng maikutlong.

Balemi ba lokela ho hlokomela hore katleho ya mmarakaa e lekanya ka phaello ho ya ka hektara eseng theko ho ya ka tone ka nngwe. ■

IKAGENG MALULEKE,
SETSEBI SA KGWEBO YA
TEMU MANE GRAIN SA



Seboka sa Grain SA sa 2022

Boikarabelo nakong ya phetoho

EBILE NAKO E FETANG DILEMO TSE PEDİ ESALE Dİ-TAELO TSA THIBELO DI BILE TENG. NAKONG ENA, BAHLAHISI HA BA KA BA FUMANA MONYETLA WA HO SEBELETSANA LE MABATOWA A MANG. DITABA TSA HORE JWALE BATHO BA KA TLA SEBOKENG SA 2022 GRAIN SA KA NAMA MANE NAMPO PARK KA LA 2 LE LA 3 HLAKUBELE, DI ILE TSA AMOHELWA KA THABO E KGOLO.

Ditho, bahlanka ba mimuso, bankakarolo, barutehi, metswalle le ba nang le seabo ba ile ba hahlala ho tswa dibakeng tse hole le ka bophara ba naha ho etela NAMPO Park haufi le Bothaville ho tla buisana ka sehlooho se na sa 'Boikarabelo nakong ya phetoho,' e leng mookotaba wa selemo sena wa Seboka. Kgatiso ya yona nako eo ya YouTube e ile ya etswa mme ya abelwa bohole ba ratang ho e fumana.

Bahlahisi ba *New Era* ba ile ba tla lebitsong la mabatowa a bona (mabatowa a 28 ho isa ho 33). Ba ile ba hhalosa hore ke tlota e kgolo ho emela mabatowa a bona. Ba ile ba fumana boiphihlelo boo e le bo rutang tse ngata, e le kgatelopele ho ba bangata ka hore ba ile ba ba le seabo haholo dipuisanong tsa hona moo. Ho balemi bana, ntshakgolo e bile ho ba le hona ho buisana le mabatowa a mang le ho fapanystsana ka boiphihlelo le mehopolo.

E nngwe ya dintlha tsa bohlokwa tsa Grain SA ke ho matlafatsa bahlahisi le dipuisano ekasitana le ditettlebo tse lebisang ho bothata bo le bong, e leng ba tlhahiso, mme ntla ena e bile tataiso ya lenane la dipuisano tsa Seboka. Lenaneo le kenyededitse dipuisano tse pedi tsa moifo ho fa bahlahisi monyetla o ekeditsweng bakeng sa dipuisano le ditadimisano.

- Dipuisano tsa pele tsa moifo di tadi mane le ditshenyehelo tse ntseng di phahama tsa lekeno esita le tlhokeho ya boitshimollelo le theknoloji e ntjha ya ho hlodisana le matjhaba. Dipuisano tsena di ne di eteletswe pele ke Mohlanka wa Phethahatso e leng ngaka Pieter Taljaard.
- Dipuisano tsa bobedi tse neng di laolwa ke Corné Louw: Applied Economics and Membership Services Lead mona Grain SA, di tadi mane le diphuputso, ntshetsopele le boitshimollelo ba menontsha. Balemi ba ile ba thabela ho ba karolo ya dipuisano esita le ho ba karolo ya dipuisano tsa ho etsa diqeto. Ba ile ba ikutlwla hore mookotaba ona o nepana hantle le bothata boo ba nang le bona ha jwale ba ho eketseha ha ditshenyehelo tsa lekeno. Ka ho mamela dibui tse fapaneng le ditho tsa moifo, ba ile ba thuseha ho utlwisa hore ha ba bang bothateng bona le hore bankakarolo ba fapaneng ba indasteri ba sebetsana le meralo ho thusa ho rarolla tse ding tsa dithibelo tsena tsa mathata. Ka ho bona hore Grain SA e bohareng ba dipuisano tsena tse fapaneng, hona ho ile ha tlisa tshepo e ntjha ka hara mokgatlo.

DIPUISANO KA DIHLOTSHWANA TSE AROHANENG

Bahlahisi bohole ba ile ba ba teng dipuisanong tsa dihlotshwana tse arohaneng, e leng moo ho ileng ha qoqwa ka ditaba tse fapaneng tsa dihlahisva tsa thekiso – poone, dijothollo tsa mariha, sonobolomo/mabele, esita le dinawa tsa soya le matokomane. Mona re tsebisa ka dintlhakgolo tse mmalwa tse tswang dipuisanong tsena tsa dihlotshwana:

Poone

- Ho ile ha tsebisa ka ditaba tsa metsotso e fetileng tse phethahaditsweng.



Bankakarolo moifong wa 1 ho ne ho na le ngaka Pieter Taljaard, Mohlanka e moholo wa phethahatso wa Grain SA; Tony Esmeraldo ya tswang Corteva Agriscience; Frank Rothweiler ya tswang Bayer; Jozeph du Plessis, setho sa phethahatso sa Lebatowa la 2 le Dipepeneneng Serage e leng molaodi e moholo wa Department of Agriculture, Land Reform and Rural Development (DALRRD).



Corne Louw, o na le moifo o kenyededitseng Johannes Louw ya tswang Sasol; Ncumisa Mxhalisa ya tswang Department of Trade, Industry and Competition; Kgampi Bapela a tswang ho Industrial Development Corporation of South Africa; Louis Strydom ya tswang Omnia Fertiliser le André Kirsten, setho sa phethahatso sa Grain SA.



Ditho tsa phethahatso e leng Ramodisa Monaisa le Jeremiah Mathebula hammoho le Mussa Thomas Sibiya ya tswang ho Lebatowa la 29 ya ileng a kgethwa e le sebui se hlwahlwka ka ho fetisia se tswang hara baeti.

Seboka sa Grain SA sa 2022...

- Ditekanyetso mabapi le bokgoni ba ho ba le phaello ha tlhahiso ya poone maemong ana a jwale ho lokela ho tsebiswa bahlahisi le mmuso.
- Diphuputso mabapi le peo esita le boleng ba peo ekasitana le te-kanyo ya boholo ba peo.

Dinawa tsa soya

- Ho ile ha kgothaletswa hore mokgwa wa jwale wa ho tswadisa le lekgetho la theknoloji di tswele pele bakeng sa dilemo tse pedi tse tleng. Tshebetso ya molao ya 1,2% ya theko ya dinawa tsa soya e a tshehetswa.
- Chris Sturgess wa JSE o fane ka ditaba tsa komiti e ntjha ya bote-kgenuki e theilweng ho hlahloba mokgwa ona o motjha o kgothaleditsweng bakeng sa phapanyo ya sebaka.
- Mebaraka ya thomellontle ya dinawa tsa soya ha jwale di na le bokgoni bo boholo o feta poone. Ka lebaka la hobane ho na le dihektra tse lemilweng ho romela palo e lekanang bongata ba dinawa tsa soya jwaloka poone, ho na le melemo ya hore maranrang a disebediswa a ka thusa ho romela diromelwantle hantle le hore di ka, ka lehlakoreng le leng, di ka hlahisa tlhahiso ya poone ya masalla.

Sonobolomo le mabele

- Ho na le tletlebo e kgolo mabapi le Sclerotinia ka hara indasteri ya sonobolomo, haholoholo selemong sena sa mongobo sa hona jwale. Ditho di hlokomedisitswe ho ba hlokolotsi haholo le ho ananela dikeletso.
- Ho jala sonobolomo ho ntse ho phahama mme ho bonahala hore nako ya ho hlahisa dipalesa e teng.
- Ho na le thabo e kgolo mabapi le mabele. Thuto ya ketane ya makgabane e qetilwe mme ho bonahala hore ho na le bokgoni bo boholo le menyetla.
- Mebaraka ya thomello e sibolotswe mme mekutu e entswe e le ho lekanya ditheko tsa dithomello tsa ka hare le tsa ka ntle.

Matokomane

- Ho thehwa ha tekanyetso ya thomello ya ka hare ho botoro ya matokomane: Kopo e rometswe mme e lokela ho saenelwa ke Letona.
- Bahlahisi ba qalella ho jala dinawa tsa soya hobane ha e na bokgoni ba kotsi mme e na le hona ho lefella e leng ho lebisang ho phokotseho ya



Jerry Mthombothi, molaodi wa ntshetsopele ya lebatowa ya tswang ofising ya Mbombela, o jeremekotla ya dimpho tsa baeti ba tswang lebatoweng la hae.



Ngaka Sandile Ngcamphalala, moetapele wa Ntshetsopele ya Polasi, o na le baemedi ba babedi ba bankakarolo ba Lenaneo la Ntshetsopele ya Molemi e leng – Calvin Mojapelo ya tswang Standard Bank, le Thapelo Maboko ya tswang BASF.

tlhahiso ya matokomane. Haeba ho se na matokomane a lekaneng, ho lokela ho romelwa a mangata mme bahlahisi ba lehae ba leshwa tjhelete e fokolang.

- Ntlha ya bohlokwa ke khamphani ya poraefete e ttileng ka balemi ba batjha.

Dijothollo tsa mariha

- Ditlettebo mabapi le keketseho ya theko ya bohobe di hlahisitswe.

**HELPING YOU GROW
YOUR CROPS AND
FARMING BUSINESS**



PANNAR®
Together we farm
for your future™

CORTEVA
agriculture

® Trademarks of Corteva Agriscience and its affiliated companies.
© 2022 Corteva. 2022/CORP/E/008DEV

PULA IMVULA



Letsatsing la pele la Seboka ho ne ho tlife baeti ba 469.



Paulus Mosia, Mohlahisi wa Selomo sa 2018 ya nang le Bokgoni ba Kgwebo wa Grain SA/Bayer, le Israel Mothabane, setho sa mehleng sa phethahatsa sa Lebatowa la 31, ba thoholtsa ka hore seboka sena e bile e nngwe ya dintlhakgolo tsa khalendara ya temothuo.



Kamora mesebetsi ya letsatsi la pele, baeti ba ka phomola mme ba ithabisa ka ho qoqa le ho ja dijo tse monate.



- Grain SA e abile matlole bakeng sa mananeo a menyetla le matlole di fumanwe ho tswa mmusong.
- Ditho di kopilwe ho ba le seabo ho dipatlisiso tsa dithekho tsa Grain SA.
- Dijalo tse ding tse fetotsweng jwaloka *lupins* ha jwale di a hlokomelwa empa ho sa ntse ho lokela ho etsa mosebetsi e le ho eketsa monyetla.

BOETAPELE

Derek Mathews (modulasetulo) le motlatso wa modulasetulo e leng Richard Krige ba ile ba kgethwa hape. Ba thuswa ke modulasetulo wa bobedi ya kgethilweng botjha e leng Jeremiah Mathebula. Bahlahisi ba dumela hore baetapele ba bona ba lebatowa ba tla kgotsofatsa ditakatso tsa bona tsa boholokwa maemong a fapaneng le hore ba tla ba le lentswe le utlwahalang haholvanyane ho tswela pele. Ha bahlahisi ba botswa hore ba rata ho ntla fatsa eng haholvanyane, ba ile ba bolela hore ba rata ho theha metjha e betere ya dipuisano pakeng tsa bona ka bobona. ■

**IKAGENG MALULEKE,
SETSEBI SA KGWEBO YA
TEMO MANE GRAIN SA**



Bahlophisi

GRAIN SA: PRETORIA

PO Box 74087
Lynnwood Ridge
0040

■ 086 004 7246
■ www.grainsa.co.za

MOHLOPHISI YA LAOLANG

Dr Sandile Ngcamphalala
■ 082 862 1991 ■ Ofisi: 012 943 8296
■ sandile@grainsa.co.za

MOHLOPHISI WA PHATLALATSO

Liana Stroebel
■ 084 264 1422 ■ Ofisi: 012 943 8285
■ liana@grainsa.co.za

MOLEKANE HO TSA BOPHATLALATSI

INFOWORKS MEDIA PUBLISHING
Motlatso wa mohlophisi – Louise Kunz
■ louise@infoworks.biz

Moetapele wa sehlopha – Johan Smit
■ 082 553 7806 ■ Ofisi: 018 468 2716
■ johan@infoworks.biz

Bophatlalatsi – Elizma Myburgh, Joritha Hechter



Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi

BAHOKAHANYI BA NTSHETSOPELE

Johan Kriel
Foreisetata (Bloemfontein)
■ 079 497 4294 ■ johank@grainsa.co.za

Jerry Mthombothi
Mpumalanga (Mbombela)
■ 084 604 0549 ■ jerry@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 943 8289 ■ Smangaliso Zimbili

Jurie Mentz
Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)
■ 082 354 5749 ■ jurie@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 943 8218

Graeme Engelbrecht
KwaZulu-Natal (Dundee)
■ 082 650 9315 ■ graeme@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 943 8287 ■ Nkosinathi Mazibuko

Liana Stroebel
Western Cape (Paarl)
■ 084 264 1422 ■ liana@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 943 8285 ■ Haile Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen
North West (Lichtenburg)
■ 082 877 6749 ■ dutoit@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 943 8290 ■ Lebo Mogatanyane

Luke Collier
Eastern Cape (Kokstad & Mthatha)
■ 083 730 9408 ■ luke@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 943 8280 ■ Luthando Diko

Cwayita Mpotsi (Office assistant: Mthatha)
■ 078 187 2752 ■ umthata@grainsa.co.za
■ Ofisi: 012 943 8277

PULA/IMVULA E FUMANEEHA KA DIPUO TSE LATELANG:

Sesotho, English, Setswana, Sezulu le Seqhotsa.

Articles written by independent writers are the views of the writers and not that of Grain SA.

THIS PUBLICATION IS MADE POSSIBLE
BY THE CONTRIBUTION OF THE MAIZE TRUST

Lenaneo le fetolang bophelo



Farmer Development Programme

Pehelo

Ho kopana mobung wa lehae

ENA ke nako ya selemo eo ka yona re tsebisang ka mesebetsi ya Lenaneo la Ntshe-tsopele ya Molemi mme re motlotlo haholo ka menyetla eo re e fumaneng. Re babatsa ho ba le seabo le diphehiso tse tswang ho bohole ba amehang ka hara mokga ona.

Sehla sa selemo sa 2021/2022 re teane le palo ya balemi ba latelang ka hara mekgahlelo e fapaneng ho bonyane bo bong ba maemo ana a rona:

- balemi ba 86 ba batjha ba kgwebo
- balemi ba 215 ba nang le bokgoni ba kgwebo ($> 100 \text{ ha}$)
- balemi ba 318 ba sebaka se senyenyanne (10,5 ha ho isa 100 ha)
- balemi ba 11 916 ba tshehetso (0,5 ha ho isa 10 ha)



balemi ba 6 277
ba basadi ba
mahlahahlaha

balemi ba 6 879
ba banna ba
mahlahahlaha



Tshehetso ya molemi ka mong e reretswe ho theha dikgwebo tse tshwarellang tsa temothuo. Re rerile ho thusa motho ka mong ka tshehetso haholoholo ho baithuti ba ipabotseng mme ba sebetsa hantle tshebetsong ya bona ya thuto ya sehlopha mabapi le moralo wa tlahiso, botsamaisi, tshebediso ya tjhelete le ho etsa dipehelo. Tshehetso ena ya motho ka mong e tla ntlatfatsa bokgoni ba balemi jwaloka balemi ba kgwebo le hore ka nako e itseng o be le dikeletso ka mehala ho tswa ho batataisi ba bona.

Palo yohle ya balemi ba tswetseng pele ba 208 ha jwale ba tsheheditswe mme ba se ba bile ba fumane diketelo tse 853 mapolasing e le tataiso ya motho ka mong. Ka mora nako balemi bana (molemi ka mong) ba iponahaditse mae-mong a mangata a kenyaletsang boitelo, moyo wa tlodisano esita le bokgoni hore ba a kgona. Tumelo ke hore ka tshehetso e matla ya motho ka mong ba na le hona ho hodisa le ho ntshetsa pele dikgwebo tsa bona tsa temothuo.



Molemi wa polasi ya New Era, e leng Ntonga Thobani wa Polasi ya Cedarville haufi le Mount Ayliff mane Kapa Botjhabelo o na le dijalo tse atlehileng tsa poone masimong.



Molemi e mong wa mehla ena e metjha e leng Thabang Tsephe, o na le polasi mane Ongeluksnek haufi le Matatiele mane Kapa Botjhabelo. Ke setho sa 500 Ton Club mme o tsheheditswe ke molaodi wa ntshetsopele ya lebatowa, e leng Luke Collier, ya tswang ofising ya Kokstad.



Patrick Stuurman, molemi wa mehla ena e metjha o na le polasi ka hara Masepala wa Alfred Nzo mane Kapa Botjhabelo, mme le yena o tshehetswa ke ofisi ya Kokstad. Patrick ke setho sa phethahatso sa Lebatowa la 33.

Ho ithuta ho fetola bophelo

DIHLOPHA tsa Thuto tse hlaphiswang ke Lenaneo la Ntshetsopele ya Molemi la Grain SA le sebetsa e le motheo wa phetiso ya tsebo e kenyaletsang teori le phethahatso ka ketso. Di bile di fana ka sebaka moo balaodi ba ntshetsopele ya lebatowa le batataisi ba ka thusang haholo ho ntjhafatsa tshebetso ya polasi le ho fetola bophelo.

Mona re na le dipalopalo mabapi le dihllopha tsa thuto:

- Pakeng tsa 1 Mphalane 2021 le 28 Hlakola 2022 ho ile ha tshwarwa palo yohle ya **dikopano tse 616 tsa sehlopha sa thuto**.
- Ha jwale **dihlopha tse 175 tsa thuto** ba se-beleditswe ke ditsebi tsa temo le bakwetlisi.
- Ditshebeletso tsa tshehetso ya temo di filwe balemi bao e leng ditho tse hlwahlwa tse mahlahahlaha ba dihllopha tsena esita le **ba leng teng ba 6 221 attendances** di rekotilwe.



Ho bile le kopano le sehlopha sa thuto sa Zaaiplaas mane Limpopo. Balemi bana ba tlife ho Jerry Mthombothi, molaodi wa ntshetsopele ya lebatowa ho tswa ofising ya Mbombela bakeng sa tataiso.



Ditho tsa sehlopha sa thuto hangata di tla ho e nngwe ya dithuto tsa ketso tsa bakwetlisi ba Grain SA jwaloka thuto ya polantere le sefafatsi se sehola. ■